

КРИТЕРІЙ ЕФЕКТИВНОСТІ СУДОВОГО ЗАХИСТУ В ГОСПОДАРЬКОМУ СУДОЧИНСТВІ: СТРУКТУРНІ ЕЛЕМЕНТИ

Вступ. Господарське судочинство є ключовим елементом для забезпечення захисту прав учасників господарських правовідносин і формування привабливого бізнес-клімату в Україні. Однак відсутність чіткого визначення поняття "ефективний судовий захист" зумовлює неоднорідне тлумачення цього критерію судами, що призводить до недоліків здійснення господарського судочинства. Отже, існує нагальна потреба в чіткому визначенні поняття ефективності захисту в контексті господарського судочинства й установленні конкретних аспектів оцінювання досягнення зазначеного критерію.

Методи. При написанні статті були використані такі загальнонаукові та спеціально-наукові методи дослідження: аналізу – для дослідження нормативно-правових актів, судової практики й ефективності судового захисту в господарському судочинстві; порівняльний – при дослідженні різних підходів до розуміння ефективності судового захисту в господарському судочинстві; системного аналізу – для комплексного дослідження різних складників критерію ефективності судового процесу; узагальнення – формулювання дискусійних доводів і висновків.

Результати. У статті досліджено критерій ефективності судового захисту в господарському судочинстві, визначено його структурні елементи й проаналізовано окремі практичні проблеми їх реалізації. Автор звертає увагу на відсутність чіткого законодавчого визначення ефективності судового захисту й розглядає його ключові елементи: 1) ефективний спосіб захисту; 2) принцип процесуальної економії; 3) наявність механізмів реального виконання судового рішення; 4) єдність судової практики; 5) дотримання принципів господарського судочинства при здійсненні розгляду справи. Окреслено взаємозв'язок між цими елементами, підкреслено їхній вплив на передбачуваність судових рішень, швидкість вирішення спорів і загальну довіру до судової системи. Також проаналізовано сучасні виклики, зокрема проблеми виконання судових рішень і необхідність удосконалення судових процедур.

Висновки. Ефективність судового захисту в господарському судочинстві доцільно визначати як здатність судового процесу забезпечити реальне поновлення порушеного права або належне відшкодування. Це комплексний критерій, що включає ефективний спосіб захисту, дотримання принципу процесуальної економії, механізми виконання судових рішень, єдність судової практики й дотримання принципів господарського судочинства. Для підвищення ефективності господарського судочинства необхідно чітко визначити цей критерій законодавчо й удосконалити окремі його елементи, зокрема через застосування альтернативних методів вирішення спорів і покращення контролю за виконанням рішень.

Ключові слова: ефективність судового захисту, господарське судочинство, процесуальна економія, виконання судових рішень, єдність судової практики, принципи господарського судочинства.

Вступ

Господарське судочинство відіграє ключову роль у забезпеченні захисту прав та інтересів учасників господарських правовідносин і, як наслідок, у формуванні привабливого бізнес-клімату в Україні як для національних, так і для іноземних суб'єктів. Виклики, з якими стикається українська економіка на сучасному етапі в умовах воєнного стану, і потреба у стрімкому відновленні в післявоєнний період у майбутньому вимагають створення результативного, прозорого та передбачуваного інституту судового захисту.

У частині 1 статті 2 Господарського процесуального кодексу України зазначено, що метою господарського судочинства є ефективний захист порушених, невизнаних або оспорюваних прав і законних інтересів фізичних та юридичних осіб, держави (Господарський процесуальний кодекс України).

Важливість критерію ефективності судового захисту підкреслив і Конституційний суд у рішенні від 30 січня 2003 р. № 3-рп/2003: "Правосуддя за своєю суттю визнається таким лише за умови, що воно відповідає вимогам справедливості і забезпечує ефективне поновлення в правах" (Постанова Конституційного Суду України, 2003). Однак законодавець не конкретизує, що саме слід розуміти під поняттям "ефективний захист", що залишає простір для різних інтерпретацій цього терміна в науковій і практичній площинах.

Відсутність чіткого визначення критерію ефективності захисту в господарському судочинстві створює

певні проблеми в застосуванні цього положення, що призводить до його неоднорідного тлумачення органами судової влади. Це, у свою чергу, тягне за собою неоднозначності в рішеннях судів щодо того, як саме слід здійснювати захист прав таким чином, щоб досягнути критерію ефективності.

Отже, **актуальність статті** полягає в існуванні нагальної потреби в чіткому визначенні поняття ефективності захисту в контексті господарського судочинства й установленні конкретних аспектів оцінювання досягнення цього критерію.

Питання підвищення ефективності розгляду господарськими судами справ у позовному провадженні були предметом дослідження багатьох науковців, серед яких С. Демченко, В. Саранюк, В. Чернадчук, В. Коверзнев, В. Дришлюк, І. Кростицький, В. Коваль, В. Загородня, Ю. Шекера та ін.

Метою цієї статті є комплексне дослідження критерію ефективності судового захисту в господарському судочинстві, що включає визначення його сутності, виокремлення основних складників і аналіз окремих практичних нюансів, які виникають при їх реалізації, у процесі здійснення господарського судочинства.

Методи

При написанні статті були використані загальнонаукові та спеціально-наукові методи дослідження, як от: аналізу – для дослідження нормативно-правових актів, судової практики й ефективності судового захисту в господарському судочинстві; порівняльний – при

дослідженні різних підходів до розуміння ефективності судового захисту в господарському судочинстві; системного аналізу – для комплексного дослідження різних складників критерію ефективності судового процесу; узагальнення – для формулювання дискусійних доводів і висновків.

Результати

Для визначення елементів критерію ефективності судового захисту необхідно спочатку розкрити саму сутність згаданого поняття. Для цього звернемося до позиції Верховного Суду.

У постанові від 22 вересня 2022 року у справі № 380/12913/21 Верховний Суд визначив, що ефективність судового захисту прав та інтересів особи в адміністративному судочинстві включає ефективність розгляду та вирішення справи, ефективність способу захисту, ефективність судового рішення та ефективність його виконання; усі ці складники можна охопити єдиним терміном "ефективне правосуддя", що виступає еталоном для оцінювання судової гілки влади та є запорукою довіри до неї з боку громадян, а також інших суб'єктів (Постанова Касаційного адміністративного суду..., 2022). Це визначення не обмежене особливостями, притаманними виключно адміністративному судочинству, а отже, така позиція є цілком справедливою і для інших його галузей, включаючи й господарську.

Велика Палата Верховного Суду у постанові від 25.01.2022 у справі № 143/591/20 зауважує, що, за кінцевим результатом, ефективний спосіб захисту прав має забезпечити поновлення порушеного права, а за неможливості такого оновлення – гарантувати особі можливість отримання нею відповідного відшкодування, тобто такий захист має бути повним і забезпечувати здійснення правосуддя і принцип процесуальної економії (забезпечити відсутність необхідності звернення до суду для життя додаткових засобів захисту) (Велика Палата Верховного Суду, 2022).

З такою позицією погоджується і голова Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду Лариса Рогач: "Практика Верховного Суду щодо способів захисту базується на двох основних взаємопов'язаних принципах: спосіб захисту має бути належним та ефективним; має дотримуватися принцип процесуальної економії" (Офіційний сайт Верховного Суду, 2023, 10 квітня).

Як бачимо, на практиці Верховний Суд тісно пов'язує ефективність способу захисту з принципом процесуальної економії, наголосивши на тому, що вибраний спосіб має не лише відповідати суті порушеного права, а й забезпечувати найшвидше й найдієвіше його відновлення. Такий підхід є цілком виправданим, оскільки для того, щоб бути ефективним, судовий захист має не лише поновити порушене право, а й зробити це в розумні строки та з мінімальними витратами ресурсів і часу. Процесуальна економія передбачає оптимальне використання процесуальних інструментів, уникнення зайвих судових процедур, що забезпечує вирішення спору якнайшвидше й без зайвого навантаження на судову систему. Отже, очевидно, що ефективність способу захисту та принцип процесуальної економії тісно взаємопов'язані як елементи критерію ефективності судового захисту.

На важливості обох цих аспектів, особливо в сучасних умовах повномасштабного вторгнення з боку російської федерації, наполягають і В. Дришлюк та І. Костицький. На їх переконання, в умовах воєнного стану судові процедури мають спрямовані на швидке й

ефективне вирішення спорів, щоб забезпечити стабільність і нормальне функціонування господарського сектору. З метою захисту прав та інтересів суб'єктів господарювання важливо вдосконалити судові процедури таким чином, щоб вони відповідали вимогам правової охорони в умовах воєнного конфлікту. Для цього вони пропонують активніше впровадження альтернативних способів вирішення господарських спорів (урегулювання спору за участю судді, медіація тощо) і цифрових технологій у судовий процес з одночасним удосконаленням кібербезпеки, а також спрощеного позовного провадження для більшості судових справ (Дришлюк, & Костицький, 2023).

Окрім цього, як уже зазначалося, важливим аспектом ефективного правосуддя є можливість безпосереднього виконання рішень. Це зумовлено тим, що судові рішення, яким установлюється факт порушення прав і визначається спосіб його усунення, повністю виконає свою мету лише за умови його реального своєчасного та повного виконання, адже самоціллю здійснення правосуддя є не вирішення спору, а саме захист порушених прав. Утім, на практиці сьогодні з виконанням рішень господарських судів є проблеми.

Відповідно до Національної стратегії розв'язання проблеми невиконання рішень судів, боржниками за якими є державний орган або державне підприємство, установа, організація, на період до 2027 року станом на сьогодні однією з проблем українського судочинства, що потребують нагального розв'язання згідно з рішеннями Європейського суду з прав людини, є невиконання і тривале виконання рішень національних судів в Україні, боржниками за якими є державний орган або державне підприємство, установа, організація (Про схвалення Національної стратегії розв'язання проблеми невиконання рішень судів, ..., 2025).

За Національною стратегією, основними причинами виникнення проблеми невиконання рішень судів є: 1) законодавчі: неузгодженість між розмірами соціальних виплат, передбачених різними законами, і розписом асигнувань державного бюджету на них; наявність мораторіїв, які перешкоджають примусовому виконанню рішень судів; недостатній рівень автоматизації процесу виконавчого провадження; прогалини правового регулювання процедури банкрутства державних підприємств; недосконалість механізм здійснення судового контролю за виконанням рішень судів щодо стягнення заборгованості; 2) причини, пов'язані зі збиранням інформації: відсутність єдиної системи електронної взаємодії між реєстрами судових рішень та автоматизованою системою виконавчих проваджень, документів для забезпечення аналізу і збирання інформації про виконання судових рішень; 3) фінансова: відсутність коштів для забезпечення виплати заборгованості за рішеннями судів; 4) відсутність засобів юридичного захисту у зв'язку з невиконанням і тривалим виконанням рішень судів.

Стратегією установлено окремі напрями її реалізації. Однак урахувавши, що спочатку її реалізація планувалася до 2022 року, потім була відстрочена до 2025, а тепер і до 2027 року, можна дійти висновку, що дієвих механізмів її впровадження досі немає, тобто документ має виключно догматичний характер, хоч і містить у собі чітко визначені проблеми, які негативно впливають на ефективність виконання судових рішень.

За словами В. Коверзнева, статистика показує, що стан виконання судових рішень в Україні залишається критично низьким, що спричинено неадекватністю учасників

економічних відносин виконувати зобов'язання, а також, іноді, небажанням боржників виконувати судові рішення і недостатністю наявних механізмів примусу та контролю за виконанням судових рішень. Для протидії цьому науковець пропонує розширення процесуальних повноважень господарського суду у сфері здійснення судового контролю за виконанням ухвалених ним судових рішень, а також узагальнення практики Верховного Суду щодо притягнення до відповідальності за невиконання рішення суду (Коверзнев, 2020). Така позиція загалом узгоджується з вищезгаданою Національною стратегією розв'язання проблеми невиконання рішень судів до 2027 року.

У цьому аспекті цікавою є думка К. Полосенко, який стверджує, що більша наближеність до судової гілки влади може забезпечити пришвидшення процедури виконання рішень, пропонуючи при цьому запровадити інститут судових виконавців і, таким чином, розширити повноваження органів судової влади щодо контролю за виконанням судових рішень (Полосенко, 2018). Це допомогло б розв'язати проблему відсутності взаємодії реєстру судових рішень і виконавчих проваджень, окреслену в Національній стратегії до 2027 року.

Н. Пархоменко звернула увагу на важливість принципу єдності судової практики. На її переконання, зменшення дискреції судів нижчих інстанцій позитивно вплине на становлення єдності судової практики, сприятиме відновленню та забезпеченню довіри громадян до судової влади, установленню передбачуваності та прогнозованості судових рішень, а в підсумку посилять незалежність судової влади, підвищать ефективність її діяльності шляхом оперативного розгляду справ і прийняття рішень (Пархоменко, 2020).

Схожої думки дотримується і голова Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду Лариса Рогач. Вона наголошує, що однакове й уніфіковане застосування закону обумовлює його загальну обов'язковість, рівність перед законом і правову визначеність. При цьому, зі слів пані Рогач, від правових позицій Верховного Суду України зроблено відступ 80 разів, касаційних судів у складі ВС – 59 разів, і 26 разів ВП ВС відступала від власної правової позиції (Офіційний сайт Верховного Суду, 2023, 25 січня). На думку судді, така динаміка позитивна та є свідченням наближення української судової системи до єдності судової практики, тобто є сподівання, що така динаміка зберігатиметься і надалі.

З такими думками важко не погодитися, адже єдність судової практики дійсно є однією із ключових передумов правової визначеності. Однакове застосування норм права гарантує передбачуваність судових рішень, що дозволяє учасникам господарських відносин чітко оцінювати правові ризики й наслідки своїх дій.

Окрім цього, єдність судової практики безпосередньо пов'язана з принципом процесуальної економії, оскільки сприяє швидшому й ефективнішому розгляду справ. Уніфіковане застосування норм права зменшує необхідність перегляду рішень вищими інстанціями, оптимізує навантаження на судову систему, скорочує строки розгляду справ і знижує витрати як для суду, так і для учасників процесу.

Не можна забувати також і про те, що для досягнення критерію ефективності судового захисту господарське судочинство має здійснюватися з дотриманням основних засад (принципів), визначених частиною 3 статті 2 Господарського процесуального кодексу України: верховенство права; рівність усіх учасників судового процесу перед законом і судом; гласність і відкритість судового процесу та його повне фіксування технічними засобами;

змагальність сторін; диспозитивність; пропорційність; обов'язковість судового рішення; забезпечення права на апеляційний перегляд справи; забезпечення права на касаційне оскарження судового рішення у визначених законом випадках; розумність строків розгляду справи судом; неприпустимість зловживання процесуальними правами; відшкодування судових витрат сторони, на користь якої ухвалене судове рішення (Господарський процесуальний кодекс України).

Безперечно, серед зазначених принципів панівне місце займає верховенство права. У статті 8 Конституції України закріплено, що в Україні визнається і діє принцип верховенства права. У статті 129, у свою чергу, наголошено, що суддя, здійснюючи правосуддя, є незалежним і керується верховенством права (Конституція України, 1996).

Зміст принципу верховенства права полягає у пріоритетності прав і свобод, законних інтересів людини й громадянина в суспільстві, у тому числі й у відносинах з органами публічної влади всіх рівнів, а також рівність усіх суб'єктів права перед законом, верховенство закону в системі актів законодавства країни, передбачуваність законів і дій органів державної влади та низці інших принципів (вимог), що визнані істотними елементами дотримання принципу верховенства права в рішеннях Європейського суду з прав людини (Пухтецька, 2010).

Серед принципів господарського судочинства І. Андрієчко також окремо виділяє диспозитивність і пропорційність. На думку дослідниці, вони є базовими й відображають особливу роль господарського суду як арбітра у вирішенні спорів, що виникають між господарюючими суб'єктами, у межах заявлених сторонами вимог, виходячи з оцінювання доказів, наданих сторонами, і за умов справедливого балансу між учасниками справи, а також вчинення судом процесуальних дій у такий спосіб, щоб ужиті заходи виправдовували поставлену мету їх застосування (Андрієчко, 2019).

Виділення верховенства права, диспозитивності та пропорційності як головних серед принципів господарського судочинства є цілком обґрунтованим, оскільки вони забезпечують баланс між публічними інтересами та процесуальною дискрецією учасників справи, при цьому відображаючи основну суть і мету судочинства. Верховенство права гарантує передбачуваність і справедливість судових рішень, диспозитивність закріплює право сторін самостійно визначати межі судового розгляду, а пропорційність сприяє прийняттю обґрунтованих рішень з урахуванням належного співвідношення між застосованими судом заходами й досягненням справедливої мети. Разом ці принципи формують основу ефективного та справедливого судового захисту у сфері господарських правовідносин.

Дискусія і висновки

Підсумовуючи вищеописане, можна дійти висновку, що ефективність судового захисту в господарському судочинстві – це критерій, який відображає здатність судового процесу забезпечити реальне й завчасне поновлення порушеного права або належне відшкодування.

Критерій ефективності судового захисту має комплексний характер і поєднує в собі такі елементи, як: 1) ефективний спосіб захисту, тобто такий, що забезпечує поновлення порушеного права, а за неможливості такого поновлення – гарантувати особі можливість отримання нею відповідного відшкодування; 2) дотримання принципу процесуальної економії; 3) наявність механізмів реального виконання рішення суду; 4) забез-

печення єдності судової практики; 5) дотримання принципів господарського судочинства при здійсненні розгляду справи.

Зазначені аспекти тісно взаємопов'язані між собою. Ефективний спосіб захисту має бути не лише юридично обґрунтованим, а й таким, що підлягає реальному виконанню, адже саме виконання рішення є кінцевою метою здійснення судочинства. Дотримання принципу процесуальної економії сприяє оперативному вирішенню спорів, що, у свою чергу, підвищує ефективність самого захисту, а єдність судової практики забезпечує передбачуваність судових рішень, зменшує ризик затягування процесів через неоднозначне тлумачення норм права. Водночас, дотримання принципів господарського судочинства, зокрема верховенства права, диспозитивності та пропорційності, гарантує справедливий розгляд справи, баланс інтересів сторін та ухвалення судом обґрунтованого рішення. Разом ці аспекти формують цілісну систему, яка спрямована на забезпечення швидкого, справедливого й реального поновлення порушених прав.

Для підвищення ефективності судового захисту варто забезпечити чітке законодавче визначення цього критерію, ужити дій задля покращення показників окремих його елементів, наприклад: застосування альтернативних методів вирішення спорів; розширення повноважень суду щодо контролю за виконанням рішень; запровадження жорсткішого покарання за невиконання судових рішень; забезпечення єдності судової практики; послідовне дотримання основних принципів господарського судочинства.

Список використаних джерел

- Андрієчко, І. (2019). Загальна характеристика принципів господарського судочинства. *Підприємництво, господарство і право*, 12, 85–92. <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2019.12.16>
- Велика Палата Верховного Суду. (2022). Постанова від 25 січня 2022 у справі № 143/591/20. <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104415080>
- Господарський процесуальний кодекс України. Закон України від 06.11.1991 № 1798-XII. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12#Text>
- Дришлюк, В., & Костицький, І. (2023). Оптимізація господарського судочинства в умовах воєнного стану в Україні. *Південноукраїнський правничий часопис*, 4, 43–47. <https://doi.org/10.32850/sulj.2023.4.8>
- Коверзнев, В. (2020). Ефективність судового захисту прав учасників економічних відносин як критерій забезпечення доступу до правосуддя. *Підприємництво, господарство і право*, 8, 82–86. <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2020.8.13>
- Конституція України. (1996). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>
- Офіційний сайт Верховного Суду. (2023, 10 квітня). *Ефективний спосіб захисту прав має забезпечувати мету здійснення правосуддя з урахуванням процесуальної економії – голова КГС ВС Лариса Розгач*. <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/1407149/>
- Офіційний сайт Верховного Суду. (2023, 25 січня). *Забезпечення сталості та єдності судової практики повинно супроводжуватися її розвитком*. <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/1374711/?fbclid=IwAR10hkZ7hGUeSw9V1Z6aGJFUzOvoYtYckVQDb7fKwqXgKFB/OKSZh07Cpgtw>
- Пархоменко, Н. (2020). Єдність судової практики як складова правового регулювання. *Часопис Київського університету права*, 3, 26–30. <https://doi.org/10.36695/2219-5521.3.2020.02>
- Полосенко, К. (2018). Проблеми виконання рішень господарських судів і забезпечення судового захисту громадян. *Господарське право та*

процес, 2(6), 41–43. <https://elar.naiu.kiev.ua/server/api/core/bitstreams/320bc683-3837-42ae-985f-d60f80b556ea/content>

Постанова Касаційного адміністративного суду у складі Верховного Суду від 22 вересня 2022 у справі № 380/12913/21. <https://reyestr.court.gov.ua/Review/106390434>

Постанова Конституційного Суду України від 30 січня 2003 у справі № 1-12/2003. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v003p710-03#Text>

Про схвалення Національної стратегії розв'язання проблеми невиконання рішень судів, боржниками за якими є державний орган або державне підприємство, установа, організація, на період до 2022 року. (2025). Розпорядження Кабінету Міністрів України № 1218-р. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1218-2020-p#Text>

Пухтецька, А. А. (2010). Принцип верховенства права: сучасні європейські доктрини як орієнтир для реформування національного законодавства. *Вісник Національної академії наук України*, 3, 33–43. <http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/27214>

References

- Andriiechko, I. (2019). General characteristics of the principles of economic procedure. *Entrepreneurship, Economy and Law*, 12, 85–92 [in Ukrainian]. <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2019.12.16>
- Constitution of Ukraine. (1996). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-вр#Text>
- Dryshliuk, V. I., & Kostitskyi, I. L. (2023). Optimization of economic procedural law in the conditions of war in Ukraine. *South Ukrainian Law Journal*, 4, 43–47 [in Ukrainian]. <https://doi.org/10.32850/sulj.2023.4.8>
- Grand Chamber of the Supreme Court. (2022). Ruling of the dated January 25, 2022 in case No. 143/591/20 [in Ukrainian]. <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104415080>
- Koverznev, V. (2020). Effectiveness of judicial protection of the rights of participants in economic relations as a criterion for ensuring access to justice. *Entrepreneurship, Economy and Law*, 8, 82–86 [in Ukrainian]. <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2020.8.13>
- Official website of the Supreme Court. (2023, April 10). *An effective way of protecting rights must ensure the purpose of justice, considering procedural economy – Head of the Commercial Cassation Court of the Supreme Court, Larysa Rohach* [in Ukrainian]. <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/1407149/>
- Official website of the Supreme Court. (2023, January 25). *Ensuring the stability and unity of judicial practice must be accompanied by its development* [in Ukrainian]. <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/news/1374711/?fbclid=IwAR10hkZ7hGUeSw9V1Z6aGJFUzOvoYtYckVQDb7fKwqXgKFB/OKSZh07Cpgtw>
- On the approval of the National Strategy for solving the problem of non-enforcement of court decisions, where the debtor is a state body or a state enterprise, institution, or organization, for the period until 2022. (2025). Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine No. 1218-p [in Ukrainian]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1218-2020-p#Text>
- Parchomenko, N. (2020). The cohesion of trial practice as a component of legislation. *Law Review of Kyiv University of Law*, 3, 26–30 [in Ukrainian]. <https://doi.org/10.36695/2219-5521.3.2020.02> [in Ukrainian].
- Polosenko, K. (2018). Problems of Enforcing Commercial Court Decisions and Ensuring Judicial Protection of Citizens. *Commercial Law and Process*, 2 (6), 41–43 [in Ukrainian]. <https://elar.naiu.kiev.ua/server/api/core/bitstreams/320bc683-3837-42ae-985f-d60f80b556ea/content>
- Pukhtetska A. (2010). Rule of law principle: modern European doctrines as a reference point for national legislation reformation. *Bulletin of the National Academy of Sciences of Ukraine*, 3, 33–43 [in Ukrainian]. <http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/27214>
- Ruling of the Administrative Cassation Court within the Supreme Court dated September 22, 2022, in case No. 380/12913/21 [in Ukrainian]. <https://reyestr.court.gov.ua/Review/106390434>
- Ruling of the Constitutional Court of Ukraine dated January 30, 2003, in case No. 1-12/2003 [in Ukrainian]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v003p710-03#Text>
- The Commercial Procedural Code of Ukraine. Law of Ukraine dated 06.11.1991 No. 1798-XII [in Ukrainian]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1798-12#Text>

Отримано редакцією журналу / Received: 09.12.24
 Прорецензовано / Revised: 10.01.25
 Схвалено до друку / Accepted: 29.04.25

Ihor USKOV, PhD Student
ORCID ID: 0009-0009-6134-9162
e-mail: iuskov28@gmail.com
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

CRITERION OF THE EFFECTIVENESS OF LEGAL PROTECTION IN COMMERCIAL JUDICIAL PROCEEDINGS: STRUCTURAL ELEMENTS

B a c k g r o u n d . *Commercial litigation is a key element in ensuring the protection of the rights of participants in commercial legal relations and shaping an attractive business climate in Ukraine. However, the lack of a clear definition of the concept of "effective judicial protection" leads to inconsistent interpretation of this criterion by courts, resulting in shortcomings in commercial litigation. Thus, there is an urgent need for a clear definition of the effectiveness of protection in the context of commercial litigation and the establishment of specific aspects for assessing the achievement of this criterion.*

M e t h o d s . *The article employs general scientific and special scientific research methods, including: the analytical method for studying legal acts, judicial practice, and scholarly research on the effectiveness of judicial protection in commercial litigation; the comparative method for examining different approaches to understanding the effectiveness of judicial protection in commercial litigation; the systemic analysis method for a comprehensive study of various components of the effectiveness criterion of the judicial process; and the generalization method for formulating discussion arguments and conclusions.*

R e s u l t s . *The article explores the criterion of judicial protection effectiveness in commercial litigation, identifies its structural elements, and analyzes specific practical issues related to their implementation. The author highlights the absence of a clear legislative definition of judicial protection effectiveness and examines its key elements: (1) an effective means of protection, (2) the principle of procedural economy, (3) the presence of mechanisms for the real enforcement of court decisions, (4) the unity of judicial practice, and (5) adherence to the principles of commercial litigation in case consideration. The interconnection between these elements is outlined, emphasizing their impact on the predictability of court decisions, the speed of dispute resolution, and overall trust in the judicial system. The article also analyzes contemporary challenges, including issues with the enforcement of court decisions and the need to improve judicial procedures.*

C o n c l u s i o n s . *The effectiveness of judicial protection in commercial litigation should be defined as the ability of the judicial process to ensure the real restoration of violated rights or proper compensation. This is a complex criterion that includes an effective means of protection, adherence to the principle of procedural economy, mechanisms for enforcing court decisions, unity of judicial practice, and compliance with the principles of commercial litigation. To enhance the effectiveness of commercial litigation, it is necessary to clearly define this criterion legislatively and improve its individual elements, particularly through the use of alternative dispute resolution methods and strengthening control over the enforcement of court decisions.*

K e y w o r d s : *effectiveness of judicial protection, commercial litigation, procedural economy, enforcement of court decisions, unity of judicial practice, principles of commercial litigation.*

Автор заявляє про відсутність конфлікту інтересів. Спонсори не брали участі в розробленні дослідження; у зборі, аналізі чи інтерпретації даних; у написанні рукопису; в рішенні про публікацію результатів.

The author declares no conflicts of interest. The funders had no role in the design of the study; in the collection, analyses or interpretation of data; in the writing of the manuscript; in the decision to publish the results.